

Hallintovaliokunta

Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission asetusehdotuksista Euroopan unionin lainvalvontayhteistyövirastosta (Europol) ((EU) 2016/794) annetun asetuksen muuttamiseksi ja Schengenin tietojärjestelmän (SIS) perustamisesta, toiminnasta ja käytöstä poliisiyhteistyössä ja rikosasioissa tehtävässä oikeudellisessa yhteistyössä annetun asetuksen (EU) 2018/1862 muuttamiseksi

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission asetusehdotuksista Euroopan unionin lainvalvontayhteistyövirastosta (Europol) ((EU) 2016/794) annetun asetuksen muuttamiseksi ja Schengenin tietojärjestelmän (SIS) perustamisesta, toiminnasta ja käytöstä poliisiyhteistyössä ja rikosasioissa tehtävässä oikeudellisessa yhteistyössä annetun asetuksen (EU) 2018/1862 muuttamiseksi (U 14/2021 vp): Asia on saapunut hallintovaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava suurelle valiokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- poliisijohtaja Hannele Taavila, sisäministeriö
- lainsäädäntöneuvos Virpi Koivu, oikeusministeriö
- poliisitarkastaja Anssi Kangas, Poliisihallitus
- rikostarkastaja Ari Määttä, keskusrikospoliisi
- ylitarkastaja Antti Wahlroos, suojelupoliisi
- ylitarkastaja Heikki Huhtiniemi, Tietosuojavaltuutetun toimisto

VALTIONEUVOSTON KIRJELMÄ

Ehdotukset

Europol-säädös

Komission asetusehdotuksen (COM (2020) 796 final) tarkoituksena on auttaa Europolia tekemään tuloksellista yhteistyötä yksityisten toimijoiden kanssa, jotta voitaisiin torjua sitä, että rikolliset käyttävät rajat ylittäviä palveluja, kuten viestintä-, pankki- tai liikennepalveluja. Lisäksi

Valiokunnan lausunto HaVL 13/2021 vp

asetuksella mahdollistettaisiin se, että Europol voisi toimittaa asiaankuuluvia todisteita jäsenvaltioille. Europolille esitetään myös parempia valmiuksia käsitellä laajoja ja monimutkaisia tietoa-aineistoja ja vastata lainvalvontaviranomaisten big data -haasteeseen. Europolin asemaa esitetään vahvistettavaksi tutkimuksessa ja innovoinnissa lainvalvontaviranomaisten kannalta merkityksellisten puutteiden korjaamiseksi, kuten uusien teknologioiden kehityksessä.

Ehdotuksella vahvistetaan myös Europolin tietosuojakehystä yhdenmukaistamalla tietosuojaa koskevat artiklat olemassa olevan tietosuojalainsäädännön edellyttämällä tavalla. Lisäksi siinä esitetään vahvistettavaksi Europolin yhteistyötä kolmansien maiden kanssa erityistilanteissa ja tapauskohtaisesti Europolin tavoitteiden soveltamisalaan kuuluvien rikosten ehkäisemiseksi ja torjumiseksi. Ehdotuksella vahvistetaan myös Europolin yhteistyötä Euroopan syyttäjänviraston (EPPO) kanssa ja selvennetään Europolin asemaa pyytää tutkimusten aloittamista Europolin toimivaltaan kuuluvista rikoksista.

SIS-säädös

Komission toinen asetusehdotus (COM (2020) 791 final) koskee Schengenin tietojärjestelmää (Schengen Information System, SIS). Schengenin tietojärjestelmä on EU:n laajimmin käytetty tiedonjakotietokanta, ja se tarjoaa etulinjan viranomaisille reaaliaikaisen pääsyn henkilöitä ja esineitä koskeviin kuulutuksiin, mukaan lukien epäiltyjä ja rikollisia koskevat kuulutukset. SIS-lainvalvontayhteistyötä muuttavassa ehdotuksessa kiinnitetään huomiota siihen, että rikollisuus ja terrorismi toimivat yli rajojen, kun rikolliset ja terroristit hyödyntävät globalisaation ja liikkuvuuden tuomia etuja. Näin ollen rikollista toimintaa ja terroritoimintaa koskevat tiedot, joita kolmannet maat toimittavat EU:lle, ovat yhä tärkeämpiä EU:n sisäisen turvallisuuden kannalta sekä EU:n ulkorajoilla että unionin alueella. Tällä hetkellä EU:ssa kuitenkin rajoitetaan kolmansista maista peräisin olevien, rikoksista tai terrorismirikoksista epäiltyjä tai tuomittuja henkilöitä koskevien tietojen jakamista. Rajoituksista johtuen kolmansista maista peräisin olevia tietoja ei voida jakaa jäsenvaltioiden etulinjan lainvalvontaviranomaisten kanssa aina, kun nämä niitä tarvitsisivat. Sama koskee tietoja, joita kansainväliset järjestöt toimittavat Europolille.

SIS-ehdotuksen tarkoituksena on antaa Europolille mahdollisuus tehdä "tiedottavia kuulutuksia" epäillyistä ja rikollisista. SIS-järjestelmään luodaan uusi kuulutusluokka, joka on tarkoitettu yksinomaan Europolin käyttöön tarkoin määritellyissä tapauksissa ja olosuhteissa. Kyseessä on merkittävä SIS-järjestelmää koskeva ajattelutavan muutos, sillä tähän mennessä vain jäsenvaltiot ovat voineet tallentaa ja päivittää tietoja SIS-järjestelmään ja poistaa niitä ja Europolilla on ollut vain kaikki kuulutusluokat kattava lukuoikeus. Europol voisi syöttää kuulutuksia kolmansilta mailta tai kansainvälisiltä järjestöiltä saaduista tiedoista tekemänsä analyysin perusteella Europolin toimivaltaan kuuluvien rikosten osalta ja ainoastaan sellaisista kolmansien maiden kansalaisista, joilla ei ole oikeutta vapaaseen liikkuvuuteen. Europolia koskevan erityisen kuulutusluokan tarkoitus on tarjota tietoa loppukäyttäjälle ja lähettää tietoja takaisin Europolille tarkastuksen ajankohdasta, paikasta ja perusteesta. Sen on tarkoitus olla ns. viimeinen keino, jossa Europol merkitsee kuulutuksen jäsenvaltioiden puolesta.

Ehdotuksen mukaan uuden kuulutusluokan tarkoituksena on ilmoittaa etulinjan virkailijalle osuman löytyessä, että asianomaisen henkilön epäillänsä olevan osallisena Europolin toimivaltaan kuuluvaan rikokseen. Toteutettavana toimenpiteenä olisi ilmoittaa Europolille (kansallisen SI-

Valiokunnan lausunto HaVL 13/2021 vp

RENE-toimiston kautta), että henkilö on löydetty, sekä tarkastuksen paikka, aika ja syy. Tämän ilmoittamisen lisäksi jäsenvaltiolla, jossa osuma saatiin, ei olisi muita velvoitteita. Kuulutuksen täytäntöönpaneva jäsenvaltio voisi kuitenkin määrittää tapauskohtaisesti, myös Europolilta saatujen taustatietojen perusteella, onko henkilön suhteen tarpeen toteuttaa lisätoimenpiteitä kansallisen lainsäädännön nojalla, mutta asia olisi täysin jäsenvaltion harkintavallassa.

Koska kolmansilta mailta tai kansainvälisiltä järjestöiltä saatujen epäiltyjä ja rikollisia koskevien tietojen vaihto sisältää henkilötietojen käsittelyä, todetun ongelman ratkaisemiseksi sovellettavien toimintavaihtoehtojen arvioinnissa otetaan kaikilta osin huomioon velvoite kunnioittaa perusoikeuksia ja erityisesti oikeus henkilötietojen suojaan.

Valtioneuvoston kanta

Valtioneuvosto suhtautuu myönteisesti Europolin toiminnan kehittämiseen, jotta Europol pystyy jatkossakin tukemaan jäsenvaltioita mahdollisimman tehokkaasti vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden torjumisessa. Perus- ja ihmisoikeuksien huomioimisen tulee toimia lähtökohtana Europolin kehittämiseksi. Kaikkien esitettyjen toimintojen ja muutosten osalta valtioneuvosto pitää tärkeänä, että ne vastaavat Europolille asetettua tehtävää jäsenvaltioita tukevana virastona.

Valtioneuvosto pitää tärkeänä ehdotukseen sisällytettyjä entistä johdonmukaisempia tietosuojasääntöksiä. Tietosuojaa koskevien artiklojen osalta on varmistettava, että ne ovat linjassa yleisen tietosuojalainsäädännön kanssa.

Valtioneuvosto pitää kannatettavana, että Europol pystyy tekemään tarpeellista yhteistyötä yksityisten tahojen kanssa. Lainvalvonnan operatiivinen toimintaympäristö on muuttunut merkittävästi viime vuosina ja etenkin kyberympäristö muuttuu ja digitalisaatio etenee jatkuvasti. Merkittävä määrä lainvalvontaa tukevaa tietoa jää hyödyntämättä nykytilanteessa ja sen saamatta jääminen voi estää tai hankaloittaa vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden ja rikosten havaitsemista ja niistä rikosvastuuseen saattamista.

Yhteistyö yksityisten tahojen kanssa voi edellyttää myös henkilötietojen ja muiden tietojen käsittelyä. Europolin mahdollisuus vastaanottaa tietoa jäsenvaltioiden viranomaisten lisäksi myös yksityiseltä sektorilta, sekä määrätyissä tilanteissa myös toimittaa tietoa yksityisille tahoille, edistäisi jäsenvaltioiden kykyä ennalta estää, paljastaa, torjua ja tutkia vakavia ja rajat ylittäviä rikoksia. Keskeistä on vahvistaa lainvalvonnan kannalta merkittävää tiedonkulkua. Valtioneuvosto pitää kuitenkin tärkeänä, että Europolin tiedonsaantioikeuksissa huomioidaan sen rooli jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten tukemisessa.

Asetusehdotuksen käsittelyn edetessä tulee kiinnittää huomioita siihen, että yksityisiä toimijoita ei voi rinnastaa toimivaltaisiin viranomaisiin tiedonvaihdon osalta. Yksityisiä toimijoita koskevaan sääntelyyn liittyy esimerkiksi EU:n perusoikeuskirjan ja tietosuojalainsäädännön asettamia reunaehtoja sekä perustuslain kannalta huomioon otettavia näkökohtia.

Valtioneuvosto huomioi, että operatiivinen lainvalvontatoiminta vaatii sujuvampaa tiedonvaihtoa myös Europolin ja kolmansien maiden välillä ja tämän yhteistyön sujuvuuden varmistaminen

Valiokunnan lausunto HaVL 13/2021 vp

on kannatettavaa. Neuvottelujen edetessä on kiinnitettävä huomiota siihen, että ehdotus säilyy linjassa EU:n perustamissopimusten ja tietosuojalainsäädännön kanssa.

Europolille toimitetaan käsiteltäväksi merkittäviä määriä tietoa jäsenvaltioiden hyödyntäessä Europolin asiantuntemusta ja tukea rikostutkinnoissaan. Tietomassan läpikäyminen nousevien uhkien ja vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden torjumiseksi tukee jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten toimintaa. Valtioneuvosto suhtautuu myönteisesti ehdotukseen, jonka mukaan Europolin tulisi pystyä myös kattavaan raakadatan (big data) läpikäyntiin ja analyysitoimintaan sekä tietojen käsittelyyn toimiakseen aidosti EU:n lainvalvonnan tietokeskuksena. Ehdotuksen osalta on kuitenkin tärkeää varmistaa neuvottelujen aikana, että säännökset pysyvät yhdenmukaisina perus- ja ihmisoikeusvelvoitteiden ja EU:n tietosuojalainsäädännön kanssa.

Valtioneuvosto pitää kannatettavana, että Europolilla olisi jatkossa enemmän kyvykkyyksiä tukea ennakoivasti ja keskitetysti jäsenmaita innovaatioiden ja lainvalvontaviranomaisten osaamisen ja kyvykkyyden kehittämisessä. EU:n innovaatiokeskusta ja Europolin innovaatiolaboratoriota tulee kehittää. On tärkeää, että Europolilla on mahdollisuus tukea jäsenvaltioiden työtä aiempaa paremmin esimerkiksi uuden teknologian, osaamisen ja parhaiden käytänteiden jakamisen avulla.

Valtioneuvosto suhtautuu myönteisesti ehdotukseen vahvistaa Europolin yhteistyötä Euroopan syyttäjänviraston (EPPO) kanssa nykyisten velvoitteiden mukaisesti. On kannatettavaa, että Europol ja EPPO pyritään saamaan toimimaan yhteen mahdollisimman hyvin.

Lisäksi on kannatettavaa, että Europolin asemaa pyytää tutkimusten aloittamista rikoksista, jotka kuuluvat Europolin toimivaltaan, selvennetään. Niin ikään tässäkin Suomen kannalta vahva, selkeästi toimiva ja jäsenvaltioita mahdollisimman laajasti tukeva Europol on tavoiteltava siten, että tehtävät ovat kuitenkin SEUT:n asettamissa rajoissa. Samalla olisi kuitenkin varmistettava, että jäsenvaltioille ei aiheudu kohtuuttomia velvollisuuksia.

Valtioneuvosto kiinnittää huomiota Europolin rahoitukseen esitettyyn muutokseen, joka antaisi jäsenvaltioille mahdollisuuden aiempaa laajemmin rahoittaa Europolia erikseen sovittavissa tapauksissa, EU-budjetista tulevan rahoituksen ohella. Muutos avaisi myös mahdollisuuden kolmansista maista saatavalle rahoitukselle. Valtioneuvosto katsoo, että ehdotusta tulee näiltä osin jatkoneuvotteluissa selventää.

Valtioneuvosto voi hyväksyä Europolille annettavat oikeudet tehdä SIS-kuulutuksia kolmansilta mailta tai kansainvälisiltä järjestöiltä saatujen tietojen perusteella, edellyttäen, että komission ehdotuksen suojakeinot toteutuvat asianmukaisesti. Valtioneuvoston näkemyksen mukaan on tärkeää, että jäsenvaltioiden toimivaltaiset viranomaiset pystyvät noudattamaan tietosuojalainsäädännöstä aiheutuvia velvoitteitaan.

Valiokunnan lausunto HaVL 13/2021 vp

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Käsiteltävänä olevassa U-kirjelmässä on kysymys komission ehdotuksista kahden unioniasetuksen muuttamiseksi: 1) Europolia koskevan asetuksen muuttamisesta siltä osin kuin on kysymys Europolin yhteistyöstä yksityisten osapuolten kanssa, Europolin suorittamasta henkilötietojen käsittelystä rikostutkinnan tueksi ja Europolin roolista tutkimuksessa ja innovoinnissa, ja 2) Schengenin tietojärjestelmän (SIS) perustamisesta, toiminnasta ja käytöstä poliisiyhteistyössä ja rikosasioissa tehtävästä oikeudellisesta yhteistyöstä annetun asetuksen muuttamisesta Europolin tallentamien kuulutusten osalta.

Europolin tehtävänä on EU-maiden lainvalvontayhteistyöviranomaisena avustaa jäsenmaiden lainvalvontaviranomaisia kansainvälisen rikollisuuden ja terrorismin torjunnassa toimimalla tukikeskuksena lainvalvontaoperaatioissa, rikollisuutta koskevan tiedon tietokeskuksena ja lainvalvonnan asiantuntijakeskuksena. Asetusehdotukset on annettu osana toimenpidepakettia, jonka komissio on esitellyt vahvistaakseen unionin vastausta erityisesti terrorismin aiheuttamaan uhaan. Asetusehdotukset ovat jatkoa EU:n turvallisuusunionistrategialle. Strategiassa komissio on sitoutunut keskittymään painopistealoihin, joilla EU voi tuoda lisäarvoa jäsenvaltioiden tukemiin turvallisuutta vahvistamalla.

Valiokunta toteaa, että esillä olevien asetusehdotusten taustalla on ilmennyt tarve kehittää Europolin toimintaa vastaamaan alati kehittyviin ja monimutkaistuviin turvallisuushkiin. Komission ehdotukset, joista viittä keskeistä kohtaa tarkastellaan jäljempänä, liittyvät siihen, että rikolliset hyödyntävät yhä enenevässä määrin digitaalisen muutoksen, uuden teknologian, globalisaation ja liikkuvuuden tuomia etuja, kuten fyysisen ja digitaalisen maailman rajojen hämärtymistä. Terrorismi on edelleen merkittävä uhka Euroopan unionin ja sen kansalaisten turvallisuudelle, vapaudelle ja elämäntavalle. Rikolliset ovat myös nopeasti tarttuneet tilaisuuksiin hyödyntää covid-19-kriisiä mukauttamalla toimintatapojaan ja kehittämällä uutta rikollista toimintaa. Valiokunta katsoo, että näihin ongelmakohtiin on puututtava vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden tehokkaammaksi torjumiseksi.

Tehostetaan Europolin yhteistyötä yksityisten tahojen kanssa

Teknologinen kehitys on muuttanut rikollisuuden muotoja ja vaikuttanut merkittävästi sen selvittämismahdollisuuksiin. Yksityiset yritykset tarjoavat merkittävän määrän verkkopalveluista ja -alustoista. Rikolliset käyttävät yhä enemmän yksityisten tahojen rajat ylittäviä palveluja tiedonvaihtoon ja rikollisen toiminnan harjoittamiseen. Sen vuoksi Europolin yhteistyö etenkin ylikansallisten yksityisten toimijoiden kanssa on tärkeää. Europol-asetusehdotukseen sisältyy uusia tapoja, joilla Europol voi tehdä tehokkaammin yhteistyötä yksityisten tahojen kanssa Europolin toimivaltaan kuuluvien rikosten torjumiseksi.

Asetusehdotuksen mukaan Europol voi ottaa vastaan, käsitellä ja ristiintarkastaa yksityisiltä toimijoilta saatua tietoa Europolin jäsenvaltioilta saamiaan tietoja vastaan ja analysoida näitä tietoja. Europolin tavoitteena on näiden tietojen perusteella tunnistaa ne relevantit jäsenvaltiot, joita tiedot koskevat, ja jakaa tiedot ja analyysin tulokset näille jäsenvaltioille. Kun kaikki relevantit

Valiokunnan lausunto HaVL 13/2021 vp

jäsenvaltiot on tunnustettu ja tiedot toimitettu niiden Europolin kansallisille yhteyspisteille, Europolin tulee poistaa tiedot itseltään. Käsiteltävänä olevan U-kirjelmän mukaan nämä tiedot ja todisteet koskevat muun muassa viestintä-, pankki- tai liikennepalveluja. Yksityistä toimijaa ei voida velvoittaa toimittamaan tietoa, joten se voi aina harkita, haluaako se jakaa tietoa vai ei.

Valiokunta pitää Europol-asetuksen muuttamista tärkeänä. Tällä hetkellä Europol ei voi riittävästi tukea jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisia, kun kysymys on ylikansallisten yksityisten toimijoiden hallussa olevista rikostorjunnan kannalta merkityksellisistä tiedoista. Asetusmuutoksen myötä muodostuu unioniin yksi yhteyspiste, jonka kautta voidaan jakaa näitä tietoja koko unionin tasolla. Globaali internet ja sitä ylläpitävät yksityiset toimijat eivät myöskään välttämättä kykene helposti tunnistamaan toimivaltaisia kansallisia viranomaisia. Kansallisten viranomaisten mahdollisuudet saada tietoa ylikansallisilta toimijoilta ovat puolestaan rajoitetut.

Tehostetaan Europolin valmiutta käsitellä suuria ja monimutkaisia tietoaaineistoja (big data)

Lainvalvontaviranomaisille toimitetut ja niiden saamat tietoaaineistot ovat usein laajoja ja monimutkaisia, joista lainvalvontaviranomaisten on pystyttävä erottelamaan omien tehtäviensä kannalta olennaiset tiedot. Asetusehdotuksessa Europolille esitetään nykyistä parempia valmiuksia käsitellä laajoja ja monimutkaisia tietoaaineistoja ja vastata samalla lainvalvontaviranomaisten niin sanottuun big data -haasteeseen.

Ehdotuksen mukaan Europol voi tilapäisesti käsitellä henkilötietoja voidakseen seuloa laajoista ja monimutkaisista tietoaaineistoista ne henkilötiedot, jotka liittyvät sen tehtäviin ja koskevat sellaisia asetuksen liitteessä II listattuja henkilöitä (esimerkiksi rikoksesta epäilty tai tuomitut, kumppanit, uhrit, todistajat ja ilmiantajat), joiden tietoja voidaan kerätä ja käsitellä ristiintarkastamista varten. Esikäsitely on tehtävä ennen kuin Europol käsittelee näitä tietoja ristiintarkastusta, strategista analyysia, operatiivista analysointia tai tietojenvaihtoa varten. Lainvalvontaviranomaisten on kyettävä selvittämään rikoksen kannalta olennainen henkilöpiiri. Se ei ole mahdollista ilman asiaan kuulumattomien henkilöiden sulkemista pois esiseulonalla. Saadun selvityksen mukaan tyypillisiä ongelmatilanteita, joissa joudutaan esiseulomaan relevantteja henkilöitä suuresta henkilömäärästä, ovat esimerkiksi kokonaisten takavarikoitujen tietokoneserverien sisältämän datan läpikäyminen. Voimassa olevan sääntelyn puutteena on, ettei siinä oteta riittäväällä tavalla huomioon esiselvittelytarvetta. Suurten tietomassojen läpikäymisellä tuetaan vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa unionissa ja sen jäsenvaltioissa.

Asetusehdotukseen sisältyvät lisäksi uudet säännökset, joilla vahvistetaan Europolin yhteistyötä Euroopan syyttäjävirston (EPPO) kanssa. Europol voi ehdotuksen mukaan perustelluissa tapauksissa, joissa on tarpeen tukea tehokkaasti tiettyä rikostutkintaa jäsenvaltiossa tai EPPOssa, käsitellä kansallisten viranomaisten tai EPPO:n kyseisen rikostutkinnan yhteydessä hankkimia tietoja. Europolille annetaan mahdollisuus käsitellä kaikkia jäsenvaltion tai EPPO:n tätä tutkintaa varten tutkinta-aineistoon antamia tietoja niin kauan kuin Europol tukee kyseistä rikostutkintaa ja jos jäsenvaltio tai EPPO pyytää Europolin analyyttistä tukea tietylle rikostutkinnalle.

Valiokunnan lausunto HaVL 13/2021 vp

Vahvistetaan Europolin asemaa tutkimuksessa ja innovoinnissa

Asetusehdotuksessa esitetään Europolin aseman vahvistamista tutkimuksessa ja innovoinnissa. Teknologian kehityksellä on suuri vaikutus kansalaisten elämään ja sen myötä myös lainvalvontatyöhön. Uudet teknologiat, kuten tekoäly, miehittämättömät ilma-alukset, uudet viestintäverkot ja verkkoympäristöt, voivat tukea viranomaisten työtä, mutta niitä voidaan käyttää myös laitomiin tarkoituksiin. Valiokunta katsoo, että tutkimus- ja innovointitoiminnan tukeminen on tärkeää, jotta jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisilla on käytössään viimeisimmät tekniset keinot selvittää ja ennaltaehkäistä rikollisuutta. Unionin lainvalvontaviranomaisilla tulee toiminnassaan olla ennakoiva rooli, jotta ne voivat hyötyä uusista teknologioista ja samalla varautua näihin teknologioihin liittyviin riskeihin.

Europolin innovaatiolaboratorio tekee innovaatiotoimintaa uusien lähestymistapojen tutkimiseksi ja yhteisten teknisten ratkaisujen kehittämiseksi jäsenvaltioille rikosten ehkäisemiseksi ja torjumiseksi. Asetusehdotuksessa mahdollistetaan tarkoin edellytyksin mahdollisuus käyttää tutkimustoiminnassa oikeita henkilötietoja. Aikaisemmin tämä ei ole ollut mahdollista. Valiokunnan saaman tiedon mukaan on osoittautunut mahdottomaksi luoda synteettistä dataa, jonka avulla saadaan luotettavasti oikeita testituloksia. Henkilötietoja voidaan käsitellä tutkimus- ja innovaatiotarkoituksiin vain esillä olevan asetuksen soveltamisalaan kuuluvissa asioissa työkalujen kehittämistä koskevien algoritmien kehittämiseksi, kouluttamiseksi, testaamiseksi ja validoimiseksi. Henkilötietoja tulee käsitellä erillisessä käsittely-ympäristössä, niitä ei saa siirtää sieltä minnekään, eikä niiden käsittely saa johtaa mihinkään toimiin tai päätöksiin, jotka vaikuttavat henkilön oikeuksiin, tiedot on hävitettävä projektin päätyttyä ja kaikesta käsittelystä on pidettävä lokia.

Vahvistetaan Europoliin sovellettavaa tietosuojakehystä

Asetusehdotuksella vahvistetaan Europolin tietosuojakehystä yhdenmukaistamalla tietosuojaa koskevat artiklat olemassa olevan tietosuojalainsäädännön mukaisesti. Komissio ehdottaa Europoliin sovellettavien tietosuojaa koskevien erityissäännösten korvaamista toimielinten tietosuojasetuksen (EU) 2018/1725 suoralla soveltamisella. Valiokunta pitää tärkeänä, että Europol-asetuksen muutoksilla varmistetaan unionin lainsäädännössä yhtä vahva tietosuojan taso riippumatta siitä, vastaako henkilötietojen käsittelystä EU:n operatiivinen virasto vai jäsenvaltion toimivaltainen viranomainen. Valiokunta yhtyy asiantuntijakuulemisessa esitettyyn näkemykseen, että yhdenmukainen tietosuojasääntely tukee myös parhaiten operatiivista tiedonvaihtoa.

Annetaan Europolille oikeus syöttää tietoja SIS-järjestelmään

Schengenin tietojärjestelmä on tietojenvaihtojärjestelmä, jonka avulla jäsenmaiden lainvalvontaviranomaiset tallentavat ja hakevat kuulutuksia etsintäkuulutetuista tai kadonneista henkilöistä ja kadonneesta tai anastetusta omaisuudesta. Europol on arvioinut, että luotettavat kolmannet maat ovat toimittaneet sille ja yksittäisille jäsenvaltioille noin 1 000:ta EU:n ulkopuolista terrorismiin syyllistynyttä vierastaistelijaa koskevia tietoja, joita ei ole tällä hetkellä tallennettu SIS-järjestelmään. Tästä johtuen vaarana on, että rajavartijat eivät havaitse heitä, kun nämä henkilöt pyrkivät EU:hun tai kun poliisit tarkastavat heidät EU:n alueella, mikä on huomattava turvallisuuspuute.

Valiokunnan lausunto HaVL 13/2021 vp

SIS -asetusehdotuksesta ilmenee, ettei Europol tällä hetkellä pysty toimittamaan suoraan ja reaaliajassa jäsenvaltioiden etulinjan viranomaisille kolmansilta mailta saatuja tietoja henkilöistä, jotka ovat epäiltyjä tai tuomittuja vakavista rikoksista tai terrorismirikoksista, koska se ei voi tehdä kuulutuksia SIS-järjestelmään eikä etulinjan viranomaisilla ole välitöntä pääsyä Europolin omiin tietojärjestelmiin tai Europolin ETIAS-seurantalistalle syöttämiin tietoihin.

SIS-ehdotuksella on tarkoitus antaa Europolille toimivalta tehdä "tiedottavia kuulutuksia" epäilyistä ja tuomituista luomalla SIS-järjestelmään uusi kuulutusluokka, joka on tarkoitettu yksinomaan Europolin käyttöön tarkoin määritellyissä tapauksissa ja olosuhteissa. Kyseessä on merkittävä SIS-järjestelmää koskeva ajattelutavan muutos, sillä tähän mennessä vain jäsenvaltiot ovat voineet tallentaa ja päivittää tietoja SIS-järjestelmään ja poistaa niitä ja Europolilla on ollut vain kaikki kuulutusluokat kattava lukuoikeus. Europol voi ehdotuksen mukaan syöttää kuulutuksia kolmansilta mailta tai kansainvälisiltä järjestöiltä saaduista tiedoista tekemänsä analyysin perusteella Europolin toimivaltaan kuuluvien rikosten osalta ja ainoastaan sellaisista kolmansien maiden kansalaisista, joilla ei ole oikeutta vapaaseen liikkuvuuteen.

Valiokunta puoltaa SIS-asetukseen ehdotettujen muutoksien hyväksymistä. Samalla valiokunta toteaa, että Europolin SIS-kuulutuksen rooli on tiedottava. Siinä ei muista Schengenin tietojärjestelmän kuulutuksista poiketen esitetä mitään toimenpidepyyntöä. Jäsenvaltioilla ei ole muuta velvoitetta toimia kuulutuksen perusteella kuin antaa Europolille tieto siitä, että kuulutettu on paikannettu, tehdyn tarkastuksen aika, paikka ja tarkastuksen syy. Muut mahdolliset toimenpiteet kukin jäsenvaltio päättää kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti.

Lopuksi

Valiokunta suhtautuu myönteisesti Europolin toiminnan kehittämiseen, jotta Europol pystyy vastaisuudessaakin tukemaan jäsenvaltioita mahdollisimman tehokkaasti vakavan rikollisuuden torjumisessa. Europolin kehittämisessä tulee ottaa huomioon perus- ja ihmisoikeudet samoin kuin asianmukainen tietosuojasääntely. Tietosuojaa koskevien artiklojen osalta on varmistuttava, että ne ovat linjassa yleisen tietosuojalainsäädännön kanssa. Muilta osin valiokunta viittaa U-kirjelmässä lausuttuun.

VALIOKUNNAN LAUSUNTO

Hallintovaliokunta ilmoittaa,

että se yhtyy asiassa valtioneuvoston kantaan.

Valiokunnan lausunto HaVL 13/2021 vp

Helsingissä 29.4.2021

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Riikka Purra ps
varapuheenjohtaja Mari-Leena Talvitie kok
jäsen Tiina Elo vihr
jäsen Jussi Halla-aho ps
jäsen Hanna Holopainen vihr
jäsen Anna-Kaisa Ikonen kok
jäsen Mikko Kärnä kesk
jäsen Mauri Peltokangas ps
jäsen Juha Pylväs kesk
jäsen Piritta Rantanen sd
jäsen Matti Semi vas
jäsen Ben Zyskowicz kok

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Ossi Lantto